

Josep M. Fonalleras

TOT EL QUE HI VEIG

Il·lustracions de Marc Vicens

L'Accent

TOT EL QUE HI VEIG

LLEGIR EN CATALÀ
ASSOCIACIÓ D'EDITORIALS INDEPENDENTS

L'AVENÇ

Josep M. Fonalleras

TOT EL QUE HI VEIG

Il·lustracions de Marc Vicens

L'AVENÇ
Barcelona
2020

Barcelona, novembre de 2020
© del text, Josep M. Fonalleras
© de les il·lustracions, Marc Vicens
© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2020
Passeig de Sant Joan, 26, 2n 1a
08010 Barcelona
lavenc@lavenc.cat
www.lavenc.cat
www.elsllibresdelavenc.cat
www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei. Adreçis a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç

Il·lustració de la coberta: Marc Vicens reinterpreta *La Montagne Sainte-Victoire*, de Paul Cézanne

THEMA: FC

ISBN: 978-84-122307-6-5

Ref. AVEN123

Dipòsit legal: B. 19317-2020

Imprès a Comgrafic, SA

TAULA

De les vegades que he estat al Pantheon i de les coses que hi he après	11
De com entrar a la Capella dels Scrovegni sense les impureses del món	19
D'un cistell de fruites, a Milà, i del llampec de la tempesta, a Venècia	27
Del dia plujós, a la Haia, en què vaig poder veure el <i>Taller d'Apel·les</i>	41
De les pel·lícules que fan en un cinema de Nova York i de l'acomodadora que hi treballa	54
Dels temps en què Bruegel, Auden i Carner parlaven de la pietat	61
Del senyor pintat per Balthus que passeja amb una <i>baguette</i> de pa daurat a la mà	68

De com tots nosaltres habitem en la dansa de la pols i de l'absència	76
Del so que miren d'emetre dos embuts capgirats sobre uns cilindres i un gerro	84
De Cézanne i de la densitat, l'atracció i la doctrina de la Sainte-Victoire	92
D'estàtues diverses i de com Prosèrpina va ser de mantega i altres coses semblants	100
De les converses entre Santa Cecília, al Trastevere, i Ermessenda, a Girona	107
De com les muntanyes sembla que estiguin estirades al llit	115
De les tombes de Keats i Valéry, mentre el vent aixeca les pedres	122
Llistat d'obres	128

Per als meus fills
— la Bet, la Clara, en Joan i la Laia —,
amb qui he compartit la mirada

DE LES VEGADES QUE HE ESTAT AL PANTHEON I DE LES COSES QUE HI HE APRÈS

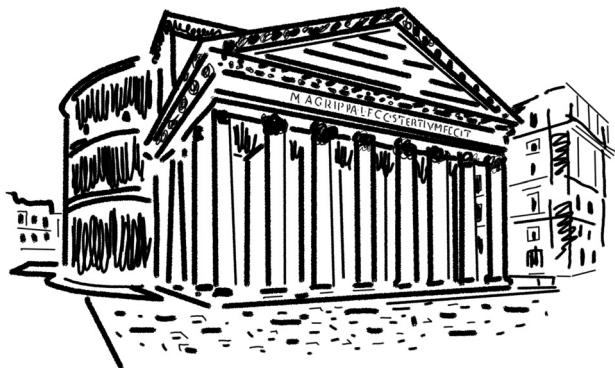
La primera vegada que vaig anar a Roma va ser perquè el pare era guia turístic. Es dedicava a dur excursions en autocar que duraven aproximadament una setmana i que s'assemblaven a les peripècies que es descriuen en aquella delícia de pel·lícula, *Si avui és dimarts, això és Bèlgica*. És a dir, havies de consultar el full de ruta per saber en quina ciutat estaves. Recordo que, de Roma, vaig conèixer el Colosseo, per descomptat, i també la Piazza Navona. I que em vaig perdre a la plaça de Sant Pere: havia quedat amb el pare al bell mig de la columnata, però, com que feia fred, vaig a anar a fer el primer *capuccino* (vull dir el primer *capuccino* de la meua vida) en un bar de Via della Conciliazione, sense avisar. Era una època sense telèfons mòbils i no oblidaré mai la seva cara de desconsol (i també de felicitat extrema, tot alhora) en el moment en què em va trobar. L'alegria va ser superior al desig del càstig, d'altra banda ben merescut. Bé, de

fet, explico tot això per referir-me al Pantheon, la casa de tots els déus, que és del que volia parlar. El pare mai no ens n'havia dit res. Segur que sabia que hi era, perquè el seu coneixement sobre la Roma antiga i la Roma barroca era prou extens, però mai no en va parlar. Amb els meus germans encara no sabem per què. Potser perquè, en aquells dies, i en atenció a la velocitat amb què es visitaven els objectius turístics, no hi havia temps per a joies tan delicades com aquest monument de fa més de vint segles, ara reconvertit en la basílica de Santa Maria ad Martyres, tot i que, si he de dir la veritat, és l'església més pagana que he vist mai. Per molt que hi hagi un altar i s'hi diguin misses catòliques, la contundència de la història, el pes enorme de la mola romana, fan que el Pantheon sigui tota una altra cosa.

¿I què és? Hi ha opinions per a tots els gustos. És, a primera vista, una cita inexcusable (ara, sí) per a milers de turistes. O bé tenen més temps que aleshores o bé han descobert que la construcció de Marcus Vipsanius Agrippa, del segle I aC, és un reclam de primer ordre. A l'atri exterior, s'hi acumulen romans vestits de cèsars i legionaris que es deixen fotografiar (si pagues) i tot de paradetes amb els habituals *souvenirs*. També és un refugi per a nostàlgics monàrquics. Les dues tombes dels Savoia, Umbert I i Margarida, estan custodiades per uns personatges estraforaris que tenen, en un carreró de la via que va de la Piazza della Minerva a la Piazza della Rotonda, una petita habita-

ció on es canvien: de la roba de carrer passen a un vestit vagament militar, amb capa i capell ostentosos.

El Pantheon és, per a uns quants, una font de saviesa. Jo soc un d'aquests. Dit així, hom pot pensar que exagero. I el problema és que és més que això. És una sensació de placidesa, la que transmet el Pantheon, d'absoluta conjunció dels astres, de lligam amb els avantpassats, de comunió espiritual. Per pensar que no estic boig o que no m'he empassat massa manuals d'autoajuda, tinc al meu favor el testimoni d'algú tan assenyat com Eduardo Chillida. Ell deia que, al món, hi ha tres espais interiors que transmeten una mena d'aura mística: el Pantheon, Santa Sofia de Constantinoble i la catedral de Girona. Empènyer la porta de bronze del Pantheon, a quarts de nou del

matí, que és quan l'obren, ajudar el vigilant en una tasca tan feixuga (la porta és gegantina), és una experiència única. O entrar-hi perquè sí, sense buscar res més que observar l'òcul, deixar-te absorbir per la llum que hi penetra, estar-te una estona contemplant l'harmonia de la cúpula, la persistent perfecció de la forma. Tot això és el Pantheon.

I, després, hi ha la tomba de Rafael.

Me la va ensenyar, per primer cop, Modest Prats. Va passar per alt, com és obvi, els túmuls monàrquics majestuosos i excessius, de marbre negre, i, després de fer que m'extasiés amb l'espai, em va acompanyar fins allà on reposa el pintor de Sanzio. Hi ha una corona de llorer (em penso que feta de bronze) i dos coloms que pengen de l'arc, daurats, i que sembla que s'entretinguin, volant, sobre les despulles del pintor («*ossa et cineres*»). Hi ha, gravades en relleu al marbre vagament rosat, dues garlandes també de llorer i, sobretot, hi ha el díptic de Pietro Bembo, el cardenal i poeta humanista que va ser un dels artífexs primers de la llengua italiana. Diu: «ILLE HIC EST RAPHAEL TIMUIT QUO SOSPITE VINCI / RERUM MAGNA PARENENS ET MORIENTE MORI». El problema, per a mi, va ser quan Modest Prats, sorneguer, em va demanar que el traduís. El meu llatí, paupèrrim, no arriba per tant. Com a molt, vaig saber dir «aquí jau Rafael», que és el fragment més evident del primer vers. Ell, savi, em va fer tota mena de dissertacions sintàctiques i, a diferència de la traducció en espanyol d'estar per casa

que hi ha en un plafó informatiu, va dibuixar una versió que més o menys diu així: «Aquí jau Rafael. Mentre va ser viu, la natura va témer de ser vençuda per ell; quan va morir, va pensar que amb ell moriria». No recordo del cert si va dir «vençuda» o «substituïda», però el fet és que aquell brevíssim poema va servir per acolorir un viatge que, en certa manera, va ser iniciàtic. Vam acabar-lo a Nàpols, en un teatre on un actor napolità indescriptible, Peppe Barra, feia de Nerone, exagerat i barrocs, ampul·lós, divertidíssim. Quan va acabar la funció, vam confessar al seu representant que no havíem entès gairebé res del text. Ell, romà, ens va dir: «Jo tampoc».

L'havíem començat a Roma, aquell viatge. Mai no havia vist Roma amb tanta intensitat, i mai més no l'he tornat a veure així. Abans, hi havia el record infantil i poderós del pare; després, hi ha hagut desenes de viatges amb la Bet, la Clara, en Joan i la Laia, els meus fills, i amb amics. Amb persones que estimo. En aquell viatge amb en Modest vaig aprendre molt. I recordo que també vam fer broma del «*Regnum Magna Parens*», la gran mare de totes les coses, perquè era just l'època —l'any 1990— en què Saddam Hussein proclamava que érem davant «la mare de totes les batalles».

No sé si he transmès gaire res als meus fills. És molt difícil de valorar. ¿Uns principis? ¿unes lectures? ¿una manera de veure el món? Potser sí. O potser no. En tot cas, el que és segur és que han après el dis-

tic de Bembo. Va ser un dia entre Nadal i Cap d'Any, ara fa quinze anys. Érem, amb l'Anna, la seva mare, davant del Pantheon. Vam entrar i, de seguida, els vaig agafar i els vaig dur davant la tomba de Rafael. Ens hi vam estar una bona estona. Els dies següents, com que l'hotel, l'Albergo Santa Chiara, era a tocar d'aquell enorme mur cilíndric de la Rotonda, anéssim on anéssim sempre hi havia un moment per tornar a entrar al Pantheon, per deixar que ens tornés a fascinar i per llegir de nou l'homenatge pòstum. Al cap d'uns anys, la Clara, una de les grans, em va repetir per telèfon, mentre jo era davant per davant de l'edifici fet construir pel fill de Lucius mentre era cònsol, la traducció que jo li havia ensenyat. Els altres, tots tres, també se la saben. No hi ha cosa que m'emocioni més al món. Perquè és l'únic ensenyament tangible que sé que els he llegat i perquè no es pot dir més de l'art i de la saviesa en tan poc espai. Cada vegada que hi he tornat (i n'han sigut unes quantes) he experimentat la barreja entre l'emoció estètica i la vivència personal. I cada visita al Pantheon representa una mena de renovació d'uns vots —laics, això sí—, un ritual de fidelitat a les coses essencials.

En recordo les últimes. L'any que en vaig fer seixanta, els fills em van regalar una estada a Roma. Hi vam arribar un dissabte molt d'hora. Sense ni tan sols passar per l'apartament on havíem de dormir, molt a prop de la Rotonda també, res, dos minuts, vam anar al Pantheon. Vam ser els primers, com tan-

tes altres vegades. Ara, ja no et deixen empènyer la porta, però la sensació d'entrar-hi sense ningú és impagable. Poc més tard, hi vaig tornar amb uns amics, els de sempre, amb els mateixos rituals, la mateixa posada en escena, la mateixa reverència. En aquestes dues visites, com que «vivíem» a prop, vam acabar la nit davant de l'edifici il·luminat, amb poca gent, i amb una lluna similar, en tots dos casos; una escenografia magníficament fet, més enllà dels gintònics i la conversa, potser t'ensenya el secret més poderós que fa que el Pantheon sigui tan reverenciat. Se't planta allà al mig, amb el brogit de cada dia, amb la calma nocturna o amb la insistència d'un camió d'escombraries que sembla que estigui fent una gimcana. Sense haver de recórrer quilòmetres o d'anar a parar al parc temàtic d'unes ruïnes amb visita guiada. El Pantheon és imponent perquè és proper, perquè forma part de la vida de la ciutat, perquè és tan ciutadà com les cantonades o els comerços o els restaurants.

Recordo que anys abans, la Carme, amb qui he viscut moltes de les mirades d'aquest llibre, havia plorat sota l'òcul. Em va comprendre, perquè era l'evidència notòria de l'emoció. Sense cap tipus d'explicació, sense intermediaris, sense obsedir-se, com tants turistes, per la foto. Només la contemplació de l'espai, aquell magnetisme de segles. La presència d'alguna cosa superior a les nostres forces. Va plorar d'una manera sobtada, sense prevencions, sense càlcul,

només enlluernada per la magnificència sumptuosa i alhora tan senzilla. La perfecció de les formes necessàries. Plovia i les gotes descendien de l'òcul com una fràgil cortina. L'aigua s'escolava per les esclatxes que hi ha al terra. La Carme tenia els ulls enrogits, com també els va tenir, anys després, a la Capella dels Scrovegni.

El Pantheon és una construcció humana, com aquell art de Rafael que suplanta la natura, va més enllà de l'evidència, crea un nou referent. S'interroga i ens interroga. Un art que posa en perill la pròpia existència de la gran mare de totes les coses i de tots els seus fills. Que forma part de les nostres vides i que ens obliga a una mirada diferent. Compartida o solitària. Sortint del Pantheon, per cert, em penso que encara es pot anar al Settimio a menjar uns espaguetis amb sostre de tòfona blanca i un polsim de *pecorino*. No es pot exigir res més. Ni a l'art ni a la vida.

,

«El Pantheon és una construcció humana, com aquell art de Rafael que suplanta la natura, va més enllà de l'evidència, crea un nou referent. S'interroga i ens interroga, forma part de les nostres vides i ens obliga a una mirada diferent. Compartida o solitària. Sortint del Pantheon, em penso que encara es pot anar al Settimio a menjar uns espaguetis amb sastre de tòfona blanca i un polsim de *pecorino*. No es pot exigir res més. Ni a l'art ni a la vida».

JOSEP M. FONALLERAS (Girona, 1959) ha escrit novel·la, relats, crítica literària, assaig, contes per a infants i poesia. Ha fet traduccions, llibres de cuina, dramaturgies i articles periodístics. El 2003 va publicar el recull de la seva obra narrativa —*Llarga Vista*, que inclou *Botxenski i companyia*— i el 2006 va guanyar el premi de la Crítica Serra d'Or per *Sis homes*. Amb *Climent* també va rebre el Serra d'Or de novel·la (2014). El seu últim llibre és el recull de poemes *L'estiuejant*. Col·labora amb diversos mitjans de comunicació, com *El Periódico* i *El Punt-Avui*.

